

## Werkvormen 'Ik heb een dokter in Marokko'

**Onderwerpen:** Palliatieve zorg

**Titel:** Twee werkvormen bij de dvd 'ik heb een dokter in Marokko'.

**Inhoud:** Rol van cultuur, religie en gewoonten. Beleving van ziekten en dood in andere culturen. De dvd is ingedeeld in 5 hoofdstukken; 1. Diagnose **2. Rol van familie** 3. Verhouding tussen arts-patiënt 4. Gewoonten binnen islamitische cultuur **5. Geloof, hoop en genezing.** Bij de hoofdstukken 2 en 5 vindt u werkvormen.

**Doelgroep:** mbo-studenten verzorging (niveau 3) en verpleegkunde (niveau 4)

**Duur:** 45-60 min per werkvorm

**Competenties:** verschillende competenties uit het [onderwijsraamwerk palliatieve zorg](#) (Niveau 3 en 4)

**Bron (jaartal):** Nelleke Dinnissen en Paul van Laere (2014)

**Opmerkingen:** de dvd is voor € 12,50 te bestellen via [www.dokterinMarokko.nl](http://www.dokterinMarokko.nl)

Werkvormen voor: dvd 'Ik heb een dokter in Marokko'

Deze werkvormen zijn bedoeld voor: mbo-studenten verzorging (niveau 3) en verpleegkunde (niveau 4) . Zie voor het volledige overzicht van vereiste kennis, vaardigheden en attitudeaspecten binnen de palliatieve zorg het [onderwijsraamwerk palliatieve zorg](#).

Voor deze werkvormen is het gewenst dat studenten ervaring hebben in de (stage)praktijk.

## Werkvormen 'Ik heb een dokter in Marokko'

### Werkvorm 1 bij hoofdstuk 2: Stellingenspel - Rol van familie

#### Competenties:

- Is zich bewust van de eigen normen en waarden en de mogelijke invloed daarvan op het professioneel handelen (niveau 3 en 4)
- Heeft aandacht voor mantelzorgondersteuning (niveau 4)

Duur: 60 minuten

Voorbereiden: maak 2 vellen (bijvoorbeeld A4) met 'eens' en 'oneens'. Neem plakband mee.

#### Werkwijze

1. Laat hoofdstuk 2 (Rol van familie) zien van de dvd 'Ik heb een dokter in Marokko'. Dit fragment duurt ongeveer 6 minuten.

#### Inhoud film:

Marokko: Alle kinderen betrekken, iedereen spreken. Familie is sleutel van de sociale structuur.

Mr. Azdural, Turkse man uit Nijmegen, terminaal. Zoon neemt vrij om voor vader te zorgen

Hayder Sattor: Verschil met Nederland, familie blijft bij elkaar tot het eind. In Nederland is een begrafenis maar een dag.

Iraanse dochter: Anders opgevoed, in Nederland staat familie niet op de eerste plaats.

Marokko: Belangrijk om te vragen (of te bepalen) wie de woordvoerders zijn van de familie.

Niet vertellen van diagnose: Vaak zoon die zegt de diagnose niet te vertellen tegen de patiënt.

Arts in Marokko accepteert dit.

2. Uitwisselen van ervaringen. Bespreek plenair: Welke ervaring heb jij met de rol van familie bij palliatieve zorg bij autochtone Nederlanders en bij mensen met een migrantenachtergrond? Wat is hetzelfde en wat is verschillend?

Vaak horen we terug van hulpverleners

- Diagnose/prognose mag niet worden verteld
- Vol huis, altijd druk. Patiënt krijgt geen rust
- (Te) veel bezoek tijdens bezoektijden in het ziekenhuis. Nemen eigen eten mee, komen ook buiten bezoektijden
- Familie wil ook in ziekenhuis de patiënt verzorgen
- Terughoudendheid met inzet van thuiszorg, familie wil zelf de zorg opnemen

3. Hang in twee hoeken van de ruimte een papier met 'eens' en een papier met 'oneens' op. Laat een voor een de volgende stellingen zien (beamer) of lees ze voor en laat mensen een plek kiezen in de ruimte die past bij hun mening. Zeg dat je begint met twee makkelijke vragen om er in te komen. Als docent bepaal je uiteraard welke stellingen je laat zien.

## Werkvormen 'Ik heb een dokter in Marokko'

### Inleidende vragen

- Ik ben geboren in [vul de plaatsnaam in waar de les gegeven wordt].
  - Ik blijf voor altijd in [vul de plaatsnaam in waar de les gegeven wordt] wonen
  - In mijn omgeving praten we over de dood
  
  - Ook in de laatste levensfase moet je alle mogelijke medische behandelingen toepassen
  - Als ik ernstig ziek ben en nog maar zes maanden te leven heb, wil ik dat mijn arts mij dat vertelt
  
  - Ik vind dat de patiënt van een professional moet horen dat hij of zij terminaal ziek is.
  - Ik vind dat de patiënt moet weten dat hij of zij terminaal ziek is.
  - Als een familielid aangeeft dat de patiënt niet mag weten dat hij/zij terminaal ziek is, accepteer ik dit.
  
  - Als mensen aangeven geen thuiszorg te willen heb ik daar respect voor.
  - Als een mannelijk familielid zegt dat de familie (in de praktijk is dit vaak een vrouw) de zorg op zich zal nemen vind ik dit prima.
  - Het is de taak van een verpleegkundige om mensen (ziekenbezoek, familie en vrienden) naar huis te sturen als het druk is.
  - Het inschakelen van thuiszorg bij de zorg voor ernstig zieke familieleden is een gebrek aan goede zorg door de familie.
  - Ik ga er vanuit dat mensen die in Nederland wonen ongeveer weten wat thuiszorg inhoudt of anders hier wel naar vragen.
  - Ik zou nooit ongevraagd informatie geven over het werk van thuiszorg.
  - Ik zal regelmatig na gaan of naasten/mantelzorgers de belasting nog aan kunnen.
4. Bespreek het resultaat na. Dit kan na elke vraag of na een groep vragen.
5. Afronden: Vraag enkele deelnemers wat ze geleerd hebben van deze oefening.

## Werkvorm 2 bij hoofdstuk 5: Rollenspel Geloof, hoop en genezing

### Competenties:

- Heeft de bekwaamheid om te communiceren met patiënt en naasten over levensvragen (spiritueel, psychosociaal) en hierbij rekening te houden met culturele aspecten. (niveau 3 en 4)
- Heeft de bekwaamheid om de juiste vragen te stellen en empathie te tonen en te luisteren naar de patiënt en naasten (niveau 3 en 4)
- Heeft de bekwaamheid om voorlichting te geven, te adviseren en instructie te geven aan patiënt en/of naasten zodat zij keuzes kunnen maken voor gewenste palliatieve zorgverlenging (niveau 3 en 4)

Duur: 45 minuten

### Vorbereiding

1. Maak prints (A5 formaat) van de rollen in het rollenspel

### Werkwijze

2. Laat hoofdstuk 5 (Geloof, hoop en genezing) zien van de dvd 'Ik heb een dokter in Marokko'. Dit fragment duurt ongeveer 21 minuten, bij tijdgebrek kun je alleen de eerste 13 minuten bekijken (tot 35 minuten).

### Inhoud film:

- Hoop speelt belangrijke rol in genezing van ziekte. Allah bepaalt wanneer het moment daar is, niet een arts.
- Iraanse dochter Fatima: je lot is geschreven
- Veel moslims zien ziekte als een test van Allah
- Sommigen praten liever niet over ziekte, ziekte bekennen is taboe.
- Sommigen zien ziekten als een straf
- God wikt en beschikt
- Hayder: niemand bepaald wanneer iemand gaat overlijden, daar mag niet over worden gepraat. Iedereen heeft hoop, dit helpt veel.
- Mr Azdural: prognose mag niet genoemd worden, hoop wordt dan ontnomen. Koran: je moet vechten voor je leven. Vervelende ervaring met Nederlandse arts. Over diagnose vertellen tegen patiënt. Arts heeft niet geluisterd. Dokter bezig met haar werk, niet met gevoelens, bezig met zichzelf, als een robot. Arts vergeet dat wij ook mens zijn. Nederlanders direct, maar in onze cultuur is dit niet zo. Bij vertellen prognose 'maak je hem al dood. Vader hoeft het niet te weten, hij gaat toch dood'. Liefde voor elkaar, er wordt wel toneel gespeeld door over bepaalde zaken niet te praten.
- Dochter Fatima: geloof in een wonder, geef hoop niet op. Je redt het niet meer, je gaat achteruit, daardoor minder hoop. Dokters hadden gezegd: je kunt nu afscheid nemen. Bij afscheid veel familie, huilen/gillen. Vrouwen van de moskee reinigen het lichaam.

## Werkvormen 'Ik heb een dokter in Marokko'

- Marokko: de patiënt zal weten dat hij kanker heeft. Ik overtreed niet de wet als ik dit stap voor stap uitleg. Aanpassen aan de situatie. Nooit eerste keer het woord kanker maar 'ziekte die een zware behandeling nodig heeft'. Patiënt weet na een paar dagen wat er aan de hand is en gaat zelf vragen stellen.
- Hayder: wilde niet alles weten, geloofde in leven geven/nemen. Had nog hoop. Hayder was met ernstige ademhalingsproblemen opgenomen. Hij is vanwege de pijn in slaap gebracht, maar veel moslims willen tot het einde bij bewustzijn blijven. Morfine wordt geaccepteerd, maar niet in coma gebracht worden. Arts deed het toch zonder toestemming, arrogantie. Mensen zijn bang voor hun zonden, bang om naar de hel gestuurd te worden. Daarom mag je niet opgeven. Je leven beëindigen is niet je recht. De familie voelde de injectie als euthanasie.
- Veel moslims worden in het land van herkomst begraven.

### 3. Bespreek de casus(sen) na

- Casus meneer Azdural: Diagnose niet vertellen aan de patiënt, wel aan de familie. Wat vinden de studenten hiervan? En waarom zijn ze het hiermee eens of oneens?
- Eventueel (vanaf 36 minuten) Casus Hayder Sottor: moslims willen vaak geen palliatieve sedatie. Rondvraag, hebben studenten hier ervaringen mee? Vraag het na op je stage (indien van toepassing), hoe zijn collega's hiermee omgegaan? N.b. palliatieve sedatie is een onbekend begrip voor veel mensen. Hoe noem je palliatieve sedatie in een gesprek met patiënt/naasten?

### 4. Rollenspel (in drietallen)

*Casus: de behandelend arts heeft op verzoek van de familie de diagnose niet verteld aan een ernstig zieke kankerpatiënt. Als verpleegkundige verzorg je deze patiënt.*

Verdeel de groep in drietallen. Een student is 'verpleegkundige/ verzorgende', een is de 'patiënt' en de derde is 'observator'. Geef de 'patiënt' en de 'verpleegkundige' hun rol en geef ze even een paar minuten om zich voor te bereiden.

### 5. Bespreek het rollenspel na

De observator geeft aan wat hem of haar opviel en welke gesprekstechnieken zijn gebruikt. 'Patiënt' en 'verpleegkundige' vertellen kort wat zij hebben geleerd in dit rollenspel.

Werkvormen 'Ik heb een dokter in Marokko'

Dit werk valt onder een [Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel 4.0 Internationaal-licentie](#).

## Werkvormen 'Ik heb een dokter in Marokko'

### Opdracht voor 'patiënt'

Je ligt sinds een paar weken in het ziekenhuis en weet dat je ernstig ziek bent. Dit voel je aan zonder dat het ooit duidelijk tegen je is gezegd. Eigenlijk wil je dit ook niet horen van de verpleegkundige. Je vindt het belangrijk om hoop te houden en plezierig verzorgd te worden tijdens het verblijf in het ziekenhuis. Je vindt het fijn om bezoek te krijgen maar soms ook erg vermoeiend. Je spreekt redelijk goed Nederlands maar moeilijke woorden begrijp je niet. Als er moeilijke woorden in een zin voorkomen mis je de betekenis van wat er gezegd wordt. Laat dan non-verbaal merken dat je het niet meer volgt.

### Opdracht voor de verzorgende/ verpleegkundige:

*Casus: de behandelend arts heeft op verzoek van de familie de diagnose niet verteld aan een ernstig zieke kankerpatiënt. Als verpleegkundige verzorg je deze patiënt.*

Probeer er op een natuurlijke manier achter te komen wat de patiënt al weet. Waar is hij bang voor, wat zijn zijn/haar verwachtingen? Vertel hierbij echter niets over de diagnose of prognose. Gebruik de gesprekstechnieken open vragen stellen, samenvatten en doorvragen.